

Филиј БОЈИЋ, мастер
асистент Правног факултета Универзитета у Београду

ПОСЕБНА ПРИЗНАЊА ЗА ЗАСЛУЖНЕ УМЕТНИКЕ: САВРЕМЕНЕ ДИЛЕМЕ И БУДУЋА РЕШЕЊА*

Резиме

Нови домаћи њравни инстџиџуџ џосебноџ џризнања уметџницима за врхунски доџринос националноџ кулџури (џџзв. национална џензија) од своџ усџановљења и џрвих корака џримене стџвара бројне конџроверзе и недоумице у јавностџи. Наџме, џосџављају се суџџинска џиџања да ли је реч о класичном социјалном давању џосебноџ врстџи уметџника услед ниских џримања након одласка у џензију или је реч о наџради, као стџецџфичном џризнању вредновања и џризнања џиховом минулом раду.

Ауџор у овом раду настџоји да џоменуџе конџроверзе џравно анализира, исџџчуџи џри џџом стџецџфичностџ чињенице да је овај инстџиџуџ веџином неџознатџ у државама у окружењу. Исџџвремено, џџежи да џону-ди и ориџналне закључке на џиџања о моџивима коџи су руководили законодавца да уреди један овакав инстџиџуџ. Полазеџи од исџџоријске и уџоредне анализе сличних инстџиџуџа на овим џростџорима, ауџор заузима еквидисџанцу између џосџојеџеџи и џџџенцијалноџ будуџеџи решења, исџџчуџи оџрез у даљем џравном уређењу овоџ инстџиџуџа.

Као џосебан џроблем, ауџор исџџџе џравну џприроду џџзв. националних џензија, џџкушавајуџи да укаже на сферу социјалноџ давања и обезбеђења уметџника, џџзивајуџи се и на срџску џтрадицију, дајуџи бројне

* Чланак је настао као резултат рада на пројекту Правног факултета Универзитета у Београду „Развој правног система Србије и хармонизација са правом ЕУ (правни, економски, политички и социолошки аспекти)“.

примере који иошкрейљују ову идеју. Са друје сйране, анализира и идеју йосебно йризнања за врхунска умейничка досйййнућа, уйоређујући решења срйској законодавца са сличним решењима у Црној Гори и Руској Федерацији. Ауџор се бави и ййшањем крийтеријума йод којима йри-йадници националних мањина моћу биџи корисници овој йризнања. На крају овој рада, ауџор йежи да йонуди орийнално и ново решење будућеј йравној уређења овој конйроверзној, а веома акйуелној инсййшуйа у це-лини.

Кључне речи: йосебно йризнање за врхунски дойринос националној кул-џури, социјално давање, найрада, Закон о кулџури, умей-ник.

Посебно признање уметницима за врхунски допринос националној култури тзв. национална пензија представља институт домаћег права, који последњих неколико година изазива бројне полемике у друштву. Тешко је одредити *genus proximitatis* овог института и извести закључак да ли га треба посматрати у оквирима социјалног права. Дилема је да ли би основни циљ био додатно социјално обезбеђење уметника у случајевима наступања неког социјалног ризика приликом којег се уметницима обезбеђује већи обим права у односу на већ стечена права посредством система социјалног осигурања или наведени институт треба потпуно разграничити од идеје социјалног обезбеђења и једноставно га посматрати као вид награде тј. посебне почасте за уметнички допринос националној култури. Можда је најједноставније посебно признање уметницима као доживотно новчано давање, о чему ће бити детаљније разматрано у раду, посматрати као *sui generis* давање које обезбеђује држава у складу са прописаним критеријумима. Овакав вид давања уочава се и у области спорта где заслужни спористи и тренери остварују право на национално признање које се огледа у виду дипломе и доживотног месечног новчаног примања,¹ а сличан концепт се примењује

1 Закон о спорту Републике Србије (Службени йласник РС, бр. 24/2011 и 99/2011 – др. закон) предвиђа да „Спортистима, држављанима Републике Србије који су као репрезентативци Републике Србије освојили медаљу на Олимпијским играма, Параолимпијским играма, Шаховској олимпијади, светским и европским првенствима у олимпијским и параолимпијским спортским дисциплинама, или су били носиоци светског рекорда у олимпијским и параолимпијским спортским дисциплинама, или постану освајачи ДЕЈВИС Куп-а или ФЕД Куп-а Међународне тениске федерације, додељује се национално спортско признање у виду доживотног месечног новчаног примања након навршених 40 година живота“, вид. чл. 123. Опширније у Уредби о националним признањима и наградама за посебан допринос развоју и афирмацији спорта (Сл. йласник РС, бр. 24/2009 и 88/2009). Спортистима је у највећем броју случајева ово давање једини извор средстава, док се код посебних признања уметницима наведено давање исплаћује уз пензију.

и за чланове Српске академије наука и уметности где редовним и дописним члановима Академије „припада академијска награда као вид друштвеног признања, која се исплаћује месечно“.²

Најшире посматрано, посебно признање уметницима дефинише се као посебно давање које се обезбеђује из буџета Републике Србије за уметнике у областима књижевности, музике, сценске и визуелне уметности и кинематографије, а који су својим уметничким радом оставили трајан допринос култури земље. Правни основ је у актуелном Закону о култури, усвојеном 2009. године, у којем се предвиђа да Влада Републике Србије може доделити признање у виду доживотног месечног новчаног примања уметнику, односно стручњаку у култури, за врхунски допринос националној култури, односно култури националних мањина.³ Закон предвиђа да ближе услове и начин доделе признања утврђује Влада Републике Србије, која је је у вези са овим питањем усвојила до сада пет уредби којима се ближе уређују услови под којима неко лице може остварити право на посебно признање за врхунски допринос националној култури. Вреди напоменути да претходни закони који су регулисали област културе, Закон о делатностима од општег интереса у области културе и Закон о самосталном обављању уметничке или друге делатности у области културе⁴ нису предвиђали могућност доделе посебног признања заслужним уметницима, па се законодавац у уредбама донетим пре ступања на снагу Закона о култури из 2009. године, позивао на Устав Републике Србије којим се утврђује надлежност Владе да доноси уредбе и друге опште правне акте ради извршавања закона, те се

2 Закон о Српској академији наука и уметности (*Службени гласник РС*, бр. 18/2010), чл. 15. Наводи се и да се „висина награде за редовне чланове Академије утврђује у износу две и по просечне нето зараде по запосленом у Републици Србији остварене у јуну месецу претходне године, а према подацима републичког органа управе надлежног за статистику, а висина награде за дописне чланове Академије утврђује се у износу двоструке просечне нето зараде по запосленом у Републици Србији остварене у јуну месецу претходне године, а према подацима републичког органа управе надлежног за статистику“. Поједини чланови Академије, одрекли су се могућности да остваре право на посебно признање уметницима уз образложење да већ остварују право на академијску награду. „Да буду предложени за националну пензију до сада су одбили академици Добрица Ђосић, Матија Бећковић, Љубомир Симовић, Предраг Палавистра, Никола Јанковић и Светлана Велмар-Јанковић уз образложење да сматрају да је неморално да поред редовне пензије и академског додатка од 85 000 динара добијају и националну пензију.“ Вид. више на: <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/Dru%C5%A1tvo/1025762/Nacionalne+penzije,+%22za%22+i+%22protiv%22.html>, 5.4.2013.

3 Закон о култури (*Службени гласник РС*, бр. 72/2009), чл. 14.

4 Закон о делатностима од општег интереса у области културе (*Службени гласник РС*, бр. 49/92); Закон о самосталном обављању делатности у области културе (*Службени гласник РС*, бр. 42/98).

из наведеног члана црпи право Владе да одлучује о додели националних признања заслужним уметницима.⁵ Поставља се питање на основу ког закона је Влада имала могућност извођења права на доношење уредби којим се регулише област посебних признања, ако је утврђено да претходним законима ово право није било предвиђено. Следствено овоме, могло се довести у питање и уставност донетих уредби.⁶

Интересантно је да је овај институт непознат у већини земаља окружења, као и у законодавствима држава чланица Европске уније. Србија је прва земља у Европи која је на овај начин уредила права истакнутим уметницима и као што је наведено, за њих обезбедила посебна давања из буџета. Поставља се питање из ког разлога је наша земља пионир у овој области, те ће се наведено питање детаљније анализирати у оквиру рада. Одговор се, пре свега, може потражити у чињеници да је положај уметника у Србији прилично тежак, да су пензије обезбеђене посебним доприносима за самосталне уметнике, којих је највише међу корисницима признања, прилично ниске, па се на неки начин усвојеним уредбама индиректно исправља један вид лошег статуса уметника у држави обезбеђењем посебних давања, а у периоду када нису у могућности да обављају делатност у пуном обиму, односно у тренутку када превасходно наступи социјални ризик старости.⁷ Опште узев, положај уметника у Србији је одувек био више неповољан, како

5 Устав Републике Србије (*Службени гласник РС*, бр. 98/2006), чл. 123 ст. 3.

6 Уредбе о националним признањима изазивају и додатне полемике у јавности, нарочито у вези са утврђеним критеријумима приликом доделе признања. Ваља напоменути и да је пред Уставним судом Србије поднета иницијатива за оцену уставности и законитости прве Уредбе о додели националних пензија истакнутим уметницима у оквиру које се наводи да „оспорена Уредба нема упориште у Уставу, нити у важећим позитивним законским прописима, као што су Закон о пензијском и инвалидском осигурању и Закон о здравственој заштити“. Због „непостојања процесних претпоставки за вођење поступка и мериторно одлучивање“ Уставни суд је одбацио иницијативу, јер иницијатор није прецизно навео у односу на који Устав се тражи оцена уставности, имајући у виду да је иницијатива сачињена 31. октобра 2006. године током важења Устава Републике Србије од 1990. године, који је престао да важи 8. новембра 2006. године, ступањем на снагу актуелног Устава Републике Србије. Након ове неуспеле иницијативе, не уочавају се нови поступци у вези са оценом уставности уредби које уређују материју националних признања заслужним уметницима. Закључак Уставног суда донет на седници одржаној 22. маја 2008. године, којим се одбацује иницијатива за оцену уставности и законитости Уредбе о додели националних пензија истакнутим уметницима (*Службени гласник РС*, бр. 79/2006).

7 Ове године је предвиђено да се из буџета издваја 0,6% за културу. У земљама чланицама Европске уније ситуација је драстично другачија, па се за културу издваја знатно више средстава (од 1–1,5%). Засигурно представља занимљивост да је претходних година, као и деведесетих година двадесетог века у Србији одвајано више буџетских средстава за културу, но данас. У протеклом периоду издвајало се 1,2%.

током радног века, тако и у периоду када нису више способни да се баве уметничком делатношћу услед наступања неког од социјалних ризика. Према писању Јовића и Павићевића кроз историју српске културе и уметности, неки од највећих српских писаца и сликара, тешко су могли живети од свог уметничког рада па су у знатном броју случајева морали да се баве другим пословима од којих су могли себи и својој породици обезбедити пристојан живот.⁸ Слична ситуација је присутна и данас.⁹ И даље су приходи уметника нередовни и ниски, а обично се више води рачуна о делатности, него о појединцима.¹⁰

Уметницима који нису у радном односу, тзв. слободним или самосталним уметницима, обезбеђује се одређени степен социјалне сигурности на основу уплата доприноса за пензијско и инвалидско осигурање и доприноса за здравствено осигурање, за која се средства обезбеђују у буџету Републике Србије, буџету аутономне покрајине, односно буџету јединице локалне самоуправе, посредством репрезентативног удружења у култури код кога је то лице уведено у евиденцију.¹¹ Овај концепт обезбеђења слободних уметника у Србији присутан је од педесетих година двадесетог века, када се усвајају прве уредбе и одлуке којима се регулише социјално осигурање уметника – Уредба о социјалном осигурању уметника (1955),¹² Одлука о социјалном осигурању музич-

8 „Захарије Стефановић Орфелин скитао је по разним местима и службама, неста-лан је без средстава за живот, а последњих година живота није могао од књижевног живота живети те је провео у беди. Доситеј Обрадовић, исто лута, учитељује и скоро читав живот живи у материјалнијој несигурности. Павле Соларић, Доситејев најмилији ученик, последње године је проживео у великој оскудици, умро је усамљен и у беди. Милован Видаковић је живот докрајчио давањем часова, умро је такође у беди. Сима Милутиновић Сарајлија је такође гладовао кад је писао и био неспособан за ма какав правац у животу.“ Јовић и Павићевић се такође на-воде да је и Вук Стефановић Караџић често био у ситуацијама када није могао обезбедити пристојан живот себи и својој породици те цитирају писмо из 1825. године у којем Караџић пише пријатељу: „Не могу вам казати у каквој сам ја сада невољи. Верујте ми да на Божић нијесам имао зашто купити фунте меса, а камоли печенице! Мислећи, који је онда дан, и гледајући на децу своју, плакао сам као луде дијете...“ Вујадин Јокић, Светислав Павићевић, *Друшћивени йоложај слободних уметника*, Београд, 1969, стр. 13–14.

9 Неки од најзначајнијих савремених уметника, последње године живота провели су у веома тешким условима. Глумац Миодраг Петровић Чкаља, умро је скоро па заборављен, а на банковном рачуну једне од највећих звезда СФРЈ, остало је свега 800 евра. Глумица Радмила Савићевић је једном приликом рекла: „Да живимо негде другде, ви би на ово снимање долетили мојим хеликоптером, а да снимите Чкаљу ишли би на његово острво“. Ранко Мунитић, *Чкаља*, Новости, Београд, 2005, стр. 164.

10 В. Јокић, С. Павићевић, *нав. дело*, стр. 20.

11 Закон о култури, чл. 71.

12 Уредба о социјалном осигурању уметника (*Службени лист ФНРЈ*, бр. 32/55).

ких уметника, Одлука о социјалном осигурању преводилаца научних и књижевних дела, Одлука о социјалном осигурању филмских радника.¹³ Пре доношења уредби, у тадашњој ФРНЈ током периода административног социјализма, примењиван је концепт по којем су „сви уметници били у обавези да буду везани за неку културно-уметничку установу која је морала имати стално запослене уметнике, а они су били разврставани и плаћани по закону о државним службеницима“.¹⁴ Закон данас дефинише појам самосталног уметника као „физичко лице које самостално, у виду занимања, обавља уметничку делатност и коме је репрезентативно удружење у култури утврдило статус лица које самостално обавља уметничку или другу делатност у области културе“.¹⁵ На основу утврђеног статуса који се утврђује у складу са законом и уписа у евиденцију код репрезентативног удружења, самостални уметник остварује право на уплату доприноса за пензијско и инвалидско осигурање, као и доприноса за здравствено осигурање и на тај начин остварује права у случајевима наступања одређеног социјалног ризика. Поменимо да је Законом о култури уведен и појам „истакнутог уметника и истакнутог стручњака у култури, а односи се на уметника, односно стручњака у култури који је својим радом у области културне делатности дао врхунски допринос националној култури, односно култури националних мањина у Републици Србији и за којег се према Закону из буџета Републике Србије обезбеђују средства за уплату доприноса за пензијско и инвалидско осигурање и доприноса за здравствено осигурање“.¹⁶ Посебним Правилником се овај појам разрађује, формирана је и комисија, али још није познато да ли је неко од уметника стекао овај статус. Може се тумачити да идеја увођења новог појма у домаће законодавство вероватно тежи ка јаснијим критеријумима приликом уплате доприноса уметницима од стране државе, а чак и промене социјалистичког концепта обезбеђења самосталних уметника, који последњих година у јавности изазива полемике и захтева извесне реформе. Због одређених злоупотреба приликом уплата доприноса

13 Све три одлуке објављене су у: *Службени листи ФНРЈ*, бр. 32/55.

14 В. Јокић, С. Павићевић, *нав. дело*, стр. 22.

15 Закон о култури, чл. 58. На сличан начин појам самосталног уметника дефинише и Закон о доприносима за обавезно социјално осигурање (*Службени гласник РС*, бр. 84/04, 61/05, 62/06, 5/09, 52/11, 101/11, 7/12, 8/2013): „Самостални уметник је осигураник – физичко лице које самостално, у виду занимања, обавља уметничку делатност и коме је репрезентативно удружење у култури утврдило статус лица које самостално обавља уметничку или другу делатност у области културе, у складу са законом који уређује област културе, ако није осигуран по другом основу“, чл. 6, ст. 1, тач. 16; опширније вид. у Правилнику о обрасцу пријаве за утврђивање обавезе доприноса за обавезно социјално осигурање за самосталне уметнике (*Службени гласник РС*, бр. 65/2005 и 116/2006).

16 Закон о култури, чл. 68–69.

од стране репрезентативних удружења, поједини уметници остајали су необезбеђени или би висина пензија, по остваривању права, у великом броју случајева била и испод просека, па је сходно томе посебно признање уз стечену пензију, представљало заиста значајно давање које обезбеђује пристојан живот уметницима.

Из наведеног, потребно је јасно дефинисати концепт посебних признања уметницима за врхунски допринос националној култури и јасно разграничити ствари, односно утврдити да ли национално признање треба да представља посебно признање за целокупни рад уметника, један вид почаста, награде за целокупни уметнички допринос, али и мотивације за даљи наставак успешног и истовремено безбрижног уметничког рада. Можда национална признања уметницима треба посматрати чак и у оквирима социјалне заштите као „помоћи друштва својим материјално и социјално угроженим члановима“, где се заслужним појединцима омогућава посебно социјално давање као један вид додатне престације за сигурнију и достојанственију старост, а онда када је моћ уметничког деловања умањена.¹⁷ Ово решење се доводи у питање, јер се крши са начелим социјалне заштите где се предвиђа да је обавеза социјалне заштите пружање „основне материјалне сигурности материјално – необезбеђеним лицима“.¹⁸ Уметници, и поред ниских пензија, ипак се сматрају материјално – обезбеђеним лицима и само мали број њих, који из неких разлога нису остварили право на пензију, може бити укључен у мере социјалне заштите. Такође, велики број уметника обавља своју уметничку делатност и после пензионисања, па и поред посебног признања и даље настављају да се баве својим уметничким радом и самим тим стичу приходе и поред чињенице да су корисници пензије и новчаног давања на основу посебног признања. Иако, друго решење у нашим тренутним економским условима може неком бити прихватљивије, такође увек постоји ризик од позивања на забрану дискриминације приликом доделе посебних признања и постављана питања зашто би се само социјално угроженим уметницима додељивало признање, а не рецимо представницима одређених других професија где су социјална давања ниска или представници потпадају под опсег социјалне заштите.¹⁹

17 Боривоје Шундерић, *Социјално право*, Београд, 2009, стр. 179.

18 Б. Шундерић, *нав. дело*, стр. 181; Закон о социјалној заштити предвиђа да „сваки појединац и породица којима је неопходна друштвена помоћ и подршка ради савладавања социјалних и животних тешкоћа и стварања услова за задовољење основних животних потреба имају право на социјалну заштиту у складу са законом“, Закон о социјалној заштити (*Службени гласник РС*, бр. 24/2011), чл. 4.

19 Закон о социјалној заштити предвиђа да је „забрањена дискриминација корисника социјалне заштите по онову расе, пола, старости, националне припадности, социјалног порекла, сексуалне оријентације, вероисповести, политичког, синди-

Ваља напоменути занимљивост да овакав облик обезбеђења има своје корене и у српској традицији. Сличан концепт обезбеђења за служних грађана био је присутан у Србији у првој половини деветнаестог века. Указом из 1835. године, донетим непосредно после усвајања Сретењског устава од стране Кнеза Милоша Обреновића, наводи се да „уважавајући родољубиве заслуге неких одабраних лица, које она имају за премили род и отечаство наше, и желећи исте заслуге колико толико наградити како би им се обезбедила сигурна старост, решава се под данашњим даном наведеним заслужним лицима годишњу пензију у талирима сразмерно њиховим заслугама, звањима и чиновима дати“.²⁰ Пензије су се кретале у износима од 60 талира, колико је примао Јаков Ненадовић, војвода српски из периода Првог српског устанка до 400 талира колико је примао Димитрије Ђорђевић, српски пуковник.²¹ На основу Указа, право на пензију је остварило 27 лица, углавном истакнутих устаника из борби за ослобођење Србије од Турака, мада на листи су се налазила и два доктора и један учитељ. Указом је право на пензију у износу од 150 талира месечно, остварио и Вук Стефановић Караџић. Указом се прописује и да ће се пензије исплаћивати из државне касе, почевши од Ђурђевдана.²² Овај указ представља позитиван гест Кнеза Милоша, којим се одужује свима онима који су учествовали у стварању модерне српске државе. Указ донет скоро 180 година пре прве Уредбе о обезбеђењу заслужних уметника на сличан начин предвиђа обезбеђење заслужних грађана, већином као што је уочено знаменитих устаника, обезбеђењем средстава из буџета али махом су ово право остваривала лица која нису на други начин остварила право на пензију, имајући у виду да су у том периоду право на пензију остваривали само државни чиновници.²³

Упоредном анализом земаља у региону, уочено је да од некадашњих југословенских република једино Црна Гора предвиђа посебна давања

калног или другог опредељења, имовног стања, културе, језика, инвалидитета, природе социјалне искључености или другог личног својства“; чл. 25.

20 *Новине Српске*, бр. 10, 2. година, субота 9. март 1835, даље у фуснотама: *Новине српске*.

21 У напомени стоји да је Ненадовић на основу својих заслуга већ у име пензије примио капитал од којег се он и његова фамилија издржавају, па је заправо то разглог минималног износа пензије. *Новине српске*.

22 *Новине српске*.

23 Сретењски устав из 1835. године садржи одредбе којима се регулише право на пензију чиновника који услед старости или због болести своје нису више у могућности да обављају своје послове. Драгослав Јовановић, „Устав од 1835. године – Сретењски устав“, *Устави кнежевине и краљевине Србије 1835–1903*, Београд, 1988, стр. 37; *Сретењски устав*, чл. 137; Миодраг Јовичић (ур.), *Устави Кнежевине и Краљевине Србије 1835–1903*, Београд, 1988.

заслужним уметницима. Највероватније по угледу на Србију, а у складу са Законом о култури из 2008. године, наводи се да „умјетнику или стручњаку у култури, чија су дјела или стваралаштво од изузетног значаја за културу Црне Горе, може се доделити статус истакнути културни стваралац“.²⁴ Као што се уочава из наведеног, примењује се нешто другачији концепт но у Србији, али у основи по сличној замисли. О додели статуса одлучује Влада на предлог Министарства културе, а на основу Закона „истакнути културни стваралац стиче право на доживотну месечну накнаду од дана доделе статуса, у висини једне до две просечне нето зараде у Црној Гори у години која претходи исплати накнаде“.²⁵ Уредбом о критеријумима и начину додељивања статуса истакнути културни стваралац, утврђени су ближи „критеријуми и начин додјељивања статуса истакнути културни стваралац, као и услови и критеријуми за утврђивање висине и начина исплате доживотне накнаде на основу тог статуса“.²⁶ Уредбом се јасно постављају критеријуми за доделу статуса истакнути културни стваралац, много прецизније, него што је то случај са Уредбом Републике Србије из 2010. године где се, као што ће бити уочено, уређује само под којим критеријумима се може доделити право на признање. Наводи се да се „статус истакнутог културног ствароца може доделити уметнику и стручњаку у култури чије је дело и стваралаштво од изузетног значаја за културу Црне Горе, ако је: црногорски држављанин и има пребивалиште у Црној Гори; добитник најмање пет релевантних домаћих и/или међународних стручних и друштвених награда, од којих је једна државна награда Црне Горе; стваралаштво, односно стручни рад остварио континуирано у периоду од најмање 20 година; допринео развоју културних вредности Црне Горе и њеној међународној афирмацији; одговарајуће струковно удружење оценило да је његов рад од изузетног значаја за област у којој ствара, односно делује“.²⁷ У наставку се наводи да се „добитнику Тринаестојулске награде за животно дело додељује статус истакнути културни стваралац без примене наведених критеријума“.²⁸ Уочава се да се у Црној Гори као

24 Закон о култури (*Службени лист Црне Горе*, бр. 49/08, 40/11, 38/12), чл. 52.

25 Закон о култури Црне Горе, чл. 52.

26 Уредба о критеријумима и начину додјељивања статуса истакнути културни стваралац (*Службени лист Црне Горе*, бр. 78/09), чл. 1.

27 Уредба о критеријумима и начину додјељивања статуса истакнути културни стваралац, чл. 2.

28 Ваља напоменути да се у складу са Законом о државним наградама Црне Горе, Тринаестојулска награда додељује као годишња награда и као награда за животно дело. „Тринаестојулска награда за животно дело додељује се истакнутом научном раднику или умјетнику, који је грађанин или држављанин Црне Горе, који је својим стваралаштвом обележио време у којем је деловао, чији је стваралчки пут заокружен и чија дела и стваралаштво представљају трајно добро Црне Горе.“ За-

битан услов не наводи да ово право може остварити само лице које је стекло статус корисника пензије, осим што је наглашено да „се приликом првог додељивања статуса истакнути културни стваралац предност даје уметницима и стручњацима у култури старијим од 75 година живота, а који испуњавају критеријуме“.²⁹ На неки начин, концепт прихваћен у Црној Гори је специфичан, јер више претеже концепту по којем ово давање представља специјално државно признање, односно почаст, за заслужене уметнике и културне раднике, а не један вид допунског социјалног давања у ситуацијама када су могућности за пуним обимом рада умањене и када је лице остварило право на пензију.³⁰ Из наведеног се може закључити да је у Црној Гори прихваћен концепт националних признања као посебног државног признања, с једне стране као посебна почаст за минули рад, а у исто време и афирмација за даљи наставак развоја културе и уметности у држави.

На основу истраживања Сектора за законодавство Народне скупштине Републике Србије на тему Националних признања за врхунски допринос у области културе и спорта, уочено је да не постоји овакав вид посебног давања у земљама чланицама Европске уније – Француској, Уједињеном краљевству, Немачкој, Словачкој Републици, Чешкој Републици, као ни у Сједињеним Америчким државама.³¹ Но, треба узети у обзир да су у наведеним државама давања за културу много опсежнија и

кон о државним наградама (*Службени лист РЦГ*, бр. 38/07, 42/07, *Службени лист Црне Горе*, бр. 73/10, 75/10), чл. 18.

- 29 Уредба о критеријумима и начину додељивања статуса истакнути културни стваралац, чл. 13. Статус истакнути културни стваралац је по први пут додељен 2010. године и том приликом овај статус је добило тридесет петоро културних ствараоца. Наредне 2011. године статус је добило још четрнаесторо стваралаца. Ствараоци остварују право на доживотну месечну накнаду у износу од једне просечне до две просечне месечне зараде у Црној Гори (у зависности од врсте награде коју је стваралац добио).
- 30 Као доказ ове тезе може се навести чињеница да је приликом прве доделе ово признање додељено постхумно и сликару Миодрагу Даду Ђурићу, који је преминуо непосредно пред доделу, а специјална повеља је уручена његовој породици. Случај постхумне доделе није присутан у Србији. Непосредно пред доделу објаве овогодишње листе добитника преминуо је крагујевачки песник Слободан Павићевић који је претходно био предвиђен у предлогу Комисије за доделу овогодишњих признања, па је Комисија уместо Павићевића на листу додала песника Божидача Шуицу, из чега се изводи закључак да је у Србији признање окарактерисано више као социјална категорија него као почаст. Доступно на адреси: http://www.okf-cetinje.org/OKF-Uru%C4%8Dene-povelje-istaknutim-umjetnicima_439_1, 2.4.2013; <http://www.novosti.rs/vesti/kultura.71.html:418273-Spisak-nacionalnih-penzionera-prekrojen-zbog-Sujice>, 2.4.2013.
- 31 *Национална признања за врхунски допринос у области културе и спорта*, истраживање Сектора за законодавство Библиотеке Народне скупштине Републике Србије, бр. 3-03/12, 1.3.2012.

да су културни посленици много обезбеђенији у старости, него што је то случај у нашој земљи. У већини европских земаља последњих неколико деценија истиче се мишљење „да друштва пред историјом умногоме зависе и од квалитета уметничких дела која стварају уметници припадници те заједнице, па сходно томе владе многих земаља дају уметностима и уметницима и један вид економске помоћи и друштвене подршке“.³² На пример, у Немачкој уметничка и културна продукција заснива се на тзв. моделу културног федерализма, устав Немачке предвиђа да је „примарни циљ државе и заједнице да се култура промовише одговорно“, а годишње се из буџета Савезне владе издваја око 1,2 милијарди евра (13% укупне потрошње) за уметност и културу.³³

Ипак, донекле сличан концепт обезбеђења уметника уочава се у Руској федерацији где ја на основу уредбе Председника Републике од 1996. године утврђено право на посебно давање с циљем подршке културе и уметности, с тим што се уредбом обезбеђују и специјална давања, једна врста стипендије за „младе ауторе у књижевности, музици и уметности“.³⁴ Уредбом се предвиђа и подршка пројектима од опште националног значаја у области културе и уметности, а у циљу промоције руске националне културе. Из самог наслова, уочава се разлика да у примеру Русије о додели признања одлучује председник, а не Влада као што је то случај у Србији, као и то да се у Русији примењује шири концепт, са основним циљем промоције националне културе и уметности као и подршке младим уметничким нараштајима. У оквиру наведеног истраживања Сектора за законодавство Народне скупштине Републике Србије стоји да се „државна месечна давања (стипендије) у Руској Федерацији, исплаћују из федералног буџета у износу од 800 рубаља и додељују се на основу јавног конкурса одлуком Министарства културе Русије и исплаћују се у периоду од једне до три године, без обзира на друге плате, бонусе, додатке, пензије, стипендије и друга примања“.³⁵ Уредбом се предвиђа да се у наведене сврхе додељује сто признања годишње.³⁶ Уочава се да су давања лимитираног карактера и да више имају карактер једнократне подршке уметницима или одређеном пројекту, него карактер доживотног месечног давања као што је случај у Србији и Црној Гори. Постоји још један вид обезбеђења

32 В. Јокић, С. Павићевић, *нав. дело*, стр. 20.

33 *Национална признања за врхунски допринос у области културе и спорта*, стр. 4.

34 Указ Президента РФ от 1. июля 1996. г. N. 1010 „О мерах по усилению государственной поддержки культуры и искусства в Российской Федерации“ (с изменениями от 25. сентября 1999. г. 8. февраля 2001. г.), чл. 3.

35 *Национална признања за врхунски допринос у области културе и спорта*, стр. 5.

36 Списак 100 добитника признања за 2011. годину доступан на адреси: <http://www.kremlin.ru/news/14805>, 7.4.2013.

заслужних грађана у Руској Федерацији, веома сличан нашем концепту обезбеђења, али који се осим на уметнике односи и на заслужне спортисте, носиоце различитих државних признања и ордења, ратне хероје. Посебан Закон о додатној месечној финансијској подршци грађанима Руске Федерације за изузетна остварења и заслуге у Руској Федерацији, предвиђа да „држављани Руске Федерације, корисници пензије с пребивалиштем у Русији, који имају посебне заслуге и изузетна остварења у области културе, добитници Лењинове награде, Државне награде СССР-а, Државне награде Руске Федерације, Ордена Светога апостола Андреја Првозваног, Ордена за заслуге I, II, III и IV степена, освајачи медаља са Олимпијских и Параолимпијских игара остварују право на додатну месечну финансијску накнаду у износу од 250–415% социјалне пензије у зависности од врсте признања чији су носиоци“.³⁷

Уредбом о додели националних пензија истакнутим уметницима из 2006. године, по први пут се уређује право на посебно признање истакнутим уметницима који су имали посебан допринос култури у Републици Србији. Као што је на почетку рада наведено, прва Уредба као и уредбе усвојене у периоду до доношења Закона о култури, своје упориште проналазе у Устава Републике Србије. За разлику од касније усвојених уредби, једино се у овој уредби посебно признање назива националном пензијом. Ово вероватно из разлога, што се у Србији право на пензију у оквиру националног система пензијског осигурања, а у складу са прихваћеним стандардима Бизмарковог модела, остварује на основу уплате доприноса за обавезно социјално осигурање, могуће је да је законодавац утврдио да је појам „националне пензије“ неадекватан, те је у наредним уредбама појам замењен појмом „посебно признање уметницима за врхунски допринос националној култури“. Стога, ово давање никако не може имати карактер пензије пошто, као што је учено, недостаје елемент уплате доприноса за социјално осигурање посредством којих се у складу са начелима социјалног осигурања исплаћују пензије корисницима у тренутку наступања неког од социјалних ризика. Ипак, појам из наведене прве Уредбе је широко прихваћен у јавности, па и поред промене која је извршена већ Уредбом из 2007. године, већина посебна признања уметницима и даље означава као националне пензије. Актуелном Уредбом о ближим условима и начину доделе признања за врхунски допринос националној култури, односно култури националних мањина из 2010. године, на неки начин се исправљају недостаци из претходних уредби. Јасније се постављају критеријуми по којима

37 *Национална признања за врхунски допринос у области културе и спорта*, стр. 5; Федеральный Закон от 4. марта 2002. г. № 21 – ФЗ „О дополнительном ежемесячном материальном обеспечении граждан Российской Федерации за выдающиеся достижения и особые заслуги перед Российской Федерацией“, чл. 1 и чл. 2.

се остварује право на посебно признање, а највећа измена у односу на претходне уредбе представља и укључивање представника националних мањина, као и могућност да право на посебно признање остваре и стручњаци у култури, а не само уметници како је било предвиђено у оквиру претходних уредби.³⁸ Обе новине уводе се у Уредбу на основу Закона о култури, којим је јасно предвиђено да право на признање за врхунски допринос могу остварити и стручњаци у култури, као и представници националних мањина. Премда су представници националних мањина и раније били добитници признања, овом уредбом им се посебно даје на значају и на неки начин наглашава да и они могу равноправно остварити наведено право на територији Републике Србије. Уредбом се по први пут експлицитно предвиђа да један члан Комисије за утврђивање предлога за доделу признања уметницима буде представник националних савета националних мањина. Међутим, није предвиђена тачна квота у оквиру које би представници националних мањина могли да остваре право на признање, већ то све зависи од представника комисија који сачињавају предлоге. Претходних година, признање је добило значајан број представника националних мањина и поред чињенице да претходним уредбама није предвиђена обавеза да и они имају право на посебно давање. Такође, остаје нејасно и да ли представник националних мањина који остварује право на посебно признање ово право остварује на основу доприноса српској култури или, пак, култури своје мањинске заједнице, односно да ли ће представник мађарске националне мањине чији је уметнички допринос имао утицај на развој мађарске културе имати могућност да оствари право на национално признање у Републици Србији или не.

У односу на претходне уредбе, много јасније се наводи које категорије уметника и стручњака у култури могу стећи право на признање. Предвиђа се могућност остваривања права на признање за следеће културне делатности: „истраживање, заштита и коришћење културног наслеђа; библиотекачко-информационе делатности; књига и књижевност (стваралаштво, издаваштво, књижарство, преводилаштво); музика (стваралаштво, продукција, интерпретација); ликовне и примењене уметности, визуелна уметност и архитектура; сценско стваралаштво и интерпретација (драма, опера, балет и плес); кинематографија и аудио-визуелно стваралаштво; уметничка фотографија, дигитално ствара-

38 Појам самостални стручњак у култури на основу члана 59. Закона о култури дефинише се као „физичко лице које самостално, у виду занимања, обавља научноистраживачке, теоријско – критичке, едукативне, продуцентске, организаторске, менаџерске и друге стручне послове у области културних делатности и коме је репрезентативно удружење у култури утврдило статус лица које самостално обавља уметничку или другу делатност у области културе“.

лаштво и мултимедија; научноистраживачке и едукативне делатности у култури; остала музичка, говорна, артистичка и сценска извођења културних програма“.³⁹ Ранијих година је област делатности у оквиру које се може добити признање била знатно ужа, па је рецимо уредбом из 2007. године предвиђено да се право на признање могло стећи само за следеће уметничке делатности – књижевност; музика; визуелне уметности; сценске уметности и кинематографија.⁴⁰ Ипак, чини се да је новом Уредбом област делатности у култури и уметности превише проширена, посебно ако се има у виду да се број националних признања смањује у односу на 2007. годину када су признања по први пут додељена и када је право на посебан додаток добило 257 уметника.⁴¹ Наредних година овај број је смањен на просечно 50 уметника годишње, зависно од буџетских средстава Републике из којих се давања исплаћују, а постоје и најаве по којима ће се у предстојећим годинама поново умањити годишњи број признања за заслужне пензионисане уметнике. Као контрааргумент овој најави, ваља имати у виду да је од прве доделе признања 2007. године, па до данас, велики број уметника који су претходних година остварили право на признање преминуо, па се сходно томе узима релевантна бројка од педесет нових уметника – лаурерата признања за врхунски допринос националној култури, годишње који остварују право на признање и самим тим не стварају нове превелике буџетске трошкове.

Уредбом из 2007. године, општи услови за остваривање права на националну пензију широко су постављени без јасно наведених критеријума, те је ово право могао остварити уметник који је „стекао статус корисника пензије код надлежног фонда за пензијско и инвалидско осигурање“⁴²; да се последњих 20 година радног века бавио умет-

39 Уредба о ближим условима и начину доделе признања за врхунски допринос националној култури, односно култури националних мањина (*Службени гласник РС*, бр. 36/2010), чл. 2.

40 Уредба о додели посебних признања уметницима за врхунски допринос националној култури у Републици Србији (*Службени гласник РС*, бр. 95/2007), чл. 2.

41 Решење о додели посебних признања уметницима за врхунски допринос националној култури у Републици Србији (*Службени гласник РС*, бр. 114/2007).

42 Не наводи се јасно ни у првој, а ни у наредним уредбама, да ли се под статусом корисника пензије сматрају само корисници старосне пензије или и инвалидске и породичне пензије. Логично би било тумачење да ово право могу остварити и корисници инвалидске пензије, нарочито што би им наведено давање пружило већи обим социјалне сигурности, посебно што ови корисници нису у могућности да не сметано обављају своју делатност услед настанка социјалног ризика инвалидности. Као пример може се узети Уредба о социјалном осигурању уметника из 1955. године (*Службени листи ФНРЈ*, бр. 32/1955) где се наводи да „право на инвалидску пензију стичу уметници осигурани по овој уредби у случају потпуног и трајног губитка опште радне способности, услед које је изгубљена и способност за уметнички рад који је основно занимање“. Код корисника породичне пензије се у обзир

ничком делатношћу и да није власник, односно сувласник привредног друштва, односно предузетник“.⁴³ Уредба из 2010. године предвиђа да „право на Признање може стећи уметник, односно стручњак у култури који испуњава следеће опште услове и то: да је стекао статус корисника пензије код надлежног фонда за пензијско и инвалидско осигурање у Републици Србији; да је држављанин Републике Србије; да је остварио врхунки допринос националној култури, односно култури националних мањина; да је добитник најзначајних награда и признања и да има образложену оцену вредности доприноса у области културе, у делатностима наведеним у уредби, коју дају уметничка и струковна удружења, установе културе и образовне и научне установе“.⁴⁴ Јасно се може уочити да је у односу на прву уредбу остао једино услов да право на признање може стећи само уметник који је стекао статус корисника пензије код надлежног фонда, с тим што се и даље експлицитно не наводи да ли ово право могу остварити и корисници инвалидске и породичне пензије. Услов везан за држављанство је такође преуско постављен, те можда треба применити решење из наведене црногорске уредбе где се поред држављанства захтева да лице које остварује право на признање, има и пребивалиште у држави у којој остварује наведено право. Ово решење би се могло анализирати *pro et contra*. С једне стране, уочава се да одређени број уметника, добитника признања, дуго низ година не живи у Србији, али с друге стране са пребивалиштем као условом дошло би до повреде једног од основних начела европског права социјалне сигурности – слободе кретања пензионера унутар Уније.⁴⁵ Иако се у уредби експлицитно не наводи, право на посебно признање може остварити и лице које има двојно држављанство.

Поставља се питање и како оценити да је уметник остварио врхунски допринос националној култури, посебно у ситуацији када нису на-

могу узети само удова/удовац који су остварили право на породичну пензију, а који нису стекли под другим условима могућност да остваре право на старосну пензију. Закон о пензијском и инвалидском осигурању наводи да право на старосну пензију стиче осигураник „када наврши 65 (мушкарац), односно 60 (жена) година живота и најмање 15 година стажа осигурања; кад наврши 40 (мушкарац), односно 38 (жена) година стажа осигурања и најмање 58 година живота; кад наврши 45 година стажа осигурања“. Закон о пензијском и инвалидском осигурању (*Службени гласник РС*, бр. 34/2003, 64/2004 – др. закон, 85/2005, 101/2005 – др. закон, 63/2006 – одлука УСРС, 5/2009, 107/2009, 101/2010, 93/2012), чл. 19.

43 Уредба о додели националних пензија истакнутим уметнисима (*Службени гласник РС*, бр. 79/2006), чл. 2.

44 Уредба о ближим условима и начину доделе признања за врхунски допринос националној култури, односно култури националних мањина, чл. 3.

45 Опширније вид. у Paul Schokens, Lieven Monserez, *Introduction to Social Security Coordination in the EU*, Leuven, 2010; Бранко Лубарда, *Евројско радно право*, Подгорица, 2004, стр. 349–371.

ведени прецизни критеријуми, иако је то био предмет правне регулативе навођењем награда и признања које је потребно имати како би се конкурисало за национално признање. Законодавац наводи да право на признање може стећи уметник, добитник неке од следећих награда – републичке награде за посебан допринос развоју културе, награде за животно дело стручне награде са међународних фестивала, награде са фестивала и манифестација од републичког значаја, стручне награде удружења, локалне награде и друштвена признања или друге стручне међународне и домаће награде и признања из области културе⁴⁶. И на овом месту, користило би упоређивање са црногорском уредбом где су јасније наведени услови у вези са наградама, па је потребно као што је већ наведено да је „уметник добитник најмање пет релевантних домаћих или међународних стручних и друштвених награда, од којих је једна државна награда Црне Горе“. У српској уредби је навођење поприлично конфузно уређено, па је остављен ни мало лак задатак Комисији да рангира награде и признања уметника. Узмимо *exempli causa* да је један од наведених услова и награда за животно дело и да се само у области глуме додељује близу десет награда за животно дело годишње (награда Удружења драмских уметника Србије за животно дело – Добричин прстен, награда за животно дело Удружења филмских глумаца Србије – Павле Вујисић, Нушићева награда за животно дело, Златни ћуран за животно дело, награда Жанка Стокић, награда Културно-просветне заједнице Београда – Златни беочуг за животно дело итд.). Чини се да је овај задатак изузетно тежак будући да такво рангирање неминовно уводи критеријум субјективности приликом одлучивања. Као што није једноставно рангирати врсте уметности, тако је и сложено питање како упоредити најзначајније награде које држава Србија додељује на годишњем нивоу.

Посебну улогу приликом доделе националних признања има Комисија за утврђивање предлога за доделу признања уметницима, односно стручњацима у култури која током свог рада утврђује да ли лица која су предложена за признање испуњавају наведене критеријуме из Уредбе. Чланове Комисије именује Министарство културу на период од годину дана, са могућношћу поновног именовања.⁴⁷ Министарство уједно пружа

46 Уредба о ближим условима и начину доделе признања за врхунски допринос националној култури, односно култури националних мањина, чл. 3. Ради лакшег рада, Комисија је на својој седници одржаној дана 21.11.2011. године, донела Пословних о раду комисије за утврђивање предлога за доделу признања уметницима, односно стручњацима у култури за врхунски допринос националној култури, односно култури националних мањина којим се „уређује начин рада и одлучивања Комисије за утврђивање предлога за доделу посебних признања уметницима“.

47 Уредба о ближим условима и начину доделе признања за врхунски допринос националној култури, односно култури националних мањина, чл. 4.

жа Комисији потребну стручну и административно-техничку потпору. Уредба предвиђа да Комисија „има седам чланова који се именују из реда угледних и афирмисаних уметника и стручњака у култури од којих је један члан, као што је претходно наведено, представник националних савета националних мањина“.⁴⁸ Решење о формирању комисије доноси Министар културе. Основна функција Комисије је да утврди предлог за доделу Признања уметницима, односно стручњацима у култури за врхунски допринос националној култури на основу јавног позива који расписује Министарство, најкасније до 1. септембра текуће године за годину у којој се додељују признања.⁴⁹ У року од три месеца од дана истека јавног позива, Комисија утврђује предлог за доделу признања уметнику, уз дужност да приликом утврђивања предлога води рачуна о равномерној заступљености предложених кандидата из свих области.⁵⁰ Обавеза је Комисије да образложи предлог за доделу признања. Важно је нагласити да уметника, односно стручњака у култури, могу за признање предложити уметничка и струковна удружења, установе културе, национални савети националних мањина, друга правна и физичка лица. Тумачењем се закључује да уметник може предложити и самог себе за признање у складу са конкурсном процедуром. У случају да уметник не добије признање, не значи аутоматски да је он пријављен и за наредни конкурс, већ мора изнова поднети пријаву по објављивању новог јавног конкурса.

На основу утврђеног предлога Комисије, Министарство, полазећи од финансијских средстава обезбеђених у буџету Републике Србије, предлаже Влади акт о додели Признања.⁵¹ На основу предлога Комисије, Влада доноси решење о додели признања за врхунски допринос, националној култури, односно култури националних мањина.⁵² Влада задржава дискреционо овлашћење да на списак дода уметника који се пријавио на јавни конкурс, а кога Комисија није уврстила у свој предлог Влади. Решење се доноси у посебном поступку и самим тим лица која нису предложена, а поднела су пријаву, немају право на жалбу. Решење Владе о додели посебних признања уметницима за врхунски допринос

48 Према Пословнику, радом Комисије руководи председник Комисије, који се именује већином гласова свих чланова Комисије.

49 Јавни позив оглашава се на званичној интернет страни Министарства и у неком од дневних јавних гласила које излазе у целој Републици Србији. Уредба о ближим условима и начину доделе признања за врхунски допринос националној култури, односно култури националних мањина, чл. 5.

50 Уредба о ближим условима и начину доделе признања за врхунски допринос националној култури, односно култури националних мањина, чл. 6.

51 Уредба о ближим условима и начину доделе признања за врхунски допринос националној култури, односно култури националних мањина, чл. 7.

52 Уредба о ближим условима и начину доделе признања за врхунски допринос националној култури, односно култури националних мањина, чл. 7.

националној култури у Републици Србији објављује се у Службеном гласнику. Последњом Уредбом, предвиђено је да се признање додељују и исплаћује уметнику у виду доживотног месечног издржавања уз већ стечену пензију, посредством Министарства надлежног за културу, у нето износу од педесет хиљада динара. Право на новчано давање представља лично, непреносиво право, ненаследиво је и гаси се смрћу уметника.

Закључује се да је на основу наведених чињеница потребно извести реформу садашњег концепта обезбеђења уметника. Пре свега, јасно уобличити критеријуме под којима уметник може остварити право на посебно признање за врхунски допринос националној култури, и на тај начин олакшати посао Комисији, која се често критикује због пристрасности и политичких утицаја. Милена Драгићевић Шешић тврди да смо „код националних признања спојили две (неспојиве) ствари и добили то што смо добили: зато систем доделе националних пензија захтева дубоку реформу, да се уметницима чије су пензије мале додели пристојан додатак, а да се истакнутим уметницима доделе почасне титуле“.⁵³ Могао би се узети у обзир наведени предлог и у некој будућој реформи, јасно разграничити признање, један вид титуле који омогућава самопотврђивање кандидата и њихов допринос српској култури од класичног облика социјалног додатка који би се додељивао у посебно предвиђеним случајевима за уметнике који се налазе у тешкој материјалној ситуацији и који нису током професионалне каријере за себе обезбедили одређени степен социјалне сигурности.

Filip BOJIĆ, M.A.

Assistant at the Faculty of Law of University of Belgrade

SPECIAL AWARDS FOR CREDITABLE ARTISTS – CONTEMPORARY DILEMMAS AND FUTURE SOLUTIONS

Summary

New domestic legal institute of recognition for artists for outstanding contribution to national culture (the national pension) creates a lot of controversy and confusion in the public since its establishment and implementation of its first steps. In fact, a crucial question is whether this is a classic welfare ben-

⁵³ Доступно на адреси: <http://www.nin.co.rs/pages/article.php?id=76060>, 7.4.2013.

efit for special kind of artists due to low income after retirement or it is award as recognition of specific evaluation and recognition of their past work.

The author seeks to analyze the aforementioned legal controversy, emphasizing the specificity of the fact that this institute was largely unknown in the surrounding countries. At the same time, it aims to offer original conclusions and questions on the motives which led the legislature to regulate such institute. Starting from historical and comparative analysis of similar institutes in the region, the author takes equidistance between the existing and potential future solutions, emphasizing caution in further legal regulation of this institute.

As a special problem, the author points out the legal nature of the so-called "National pensions", trying to draw attention to the sphere of social security contributions and artists, and referring to the Serbian tradition, giving numerous examples to support this idea. On the other hand, author analyzes the idea of special recognition for superior artistic achievement, comparing solutions of Serbian legislators with the similar solutions in Montenegro and the Russian Federation. The author deals with the question of the criteria under which the members of national minorities may be the beneficiaries of this award. At the end of this thesis, the author strives to offer a new and original solution on the future legal regulation of this controversial and very current institute as a whole.

Key words: *special award for outstanding contribution to the national culture, social benefits, award, law on culture, artists.*